

«ILM-FAN FIDOYISI»

ILMIY-AMALIY KO'RIK TANLOVI

INTERFAOL METODLAR ORQALI MUSIQA MADANIYATI DARSLAR SAMARADORLIGINI OSHIRISHNING NAZARIY ASOSLARI

Тўхтаназаров Жавохир Хасанбой ўғли

Annotatsiya: *Mazkur tezisdagi musiqa ta'limi jarayonida interfaol metodlardan foydalanishning pedagogik ahamiyati, o'quvchilarning musiqiy tafakkurini rivojlantirishdagi o'rni hamda dars samaradorligini oshirishdagi roli yoritilgan.*

Kalit so'zlar: *musiqa ta'limi, interfaol metod, pedagogik texnologiya, innovatsion yondashuv, musiqiy tafakkur, ijodkorlik.*

Kirish: Musiqa ta'limi fanini o'qitishda zamonaviy pedagogik texnologiyalardan, xususan interfaol metodlardan foydalanish bugungi ta'lim tizimining muhim talablaridan biri hisoblanadi. Interfaol metodlar o'quvchilarni dars jarayoniga faol jalb etish, ularning mustaqil fikrlashini rivojlantirish hamda musiqa bo'lgan qiziqishini oshirishga xizmat qiladi.

Musiqa darslarida "Aqliy hujum", "Klaster", "Bahs-munozara", "Rol o'ynash", "Kichik guruhlarda ishlash" kabi metodlardan foydalanish o'quvchilarning tinglash, tahlil qilish va ijodiy yondashuv ko'nikmalarini shakllantiradi. Masalan, asar tinglash jarayonida o'quvchilardan kuy xarakteri, ritmi va mazmuni haqida fikr bildirish so'ralganda, ularning musiqiy tafakkuri yanada rivojlanadi. Shuningdek, interfaol metodlar yordamida milliy musiqa merosimizni o'rgatish samaradorligi ham oshadi. O'quvchilar xalq qo'shiqlari, maqom namunalari va bastakorlar ijodini guruhli tahlil qilish orqali mavzuni chuqurroq o'zlashtiradilar. Musiqa fanini o'qitishda interfaol metodlarning o'rni va ahamiyati musiqa madaniyati fanining ta'lim jarayonida interfaol metodlardan foydalanish, o'quvchilarni passiv o'quvchilardan aktiv ishtirokchilarga aylantirishga imkon beradi. Interfaol metodlar o'quvchilarga ma'lumotlarni nafaqat eshitish, balki ijodiy ravishda ishlash, o'z shaxsiy fikrlarini ifodalash, yangilik yaratish va guruh bilan birgalikda faoliyat olib borish imkonini yaratib beradi. Interfaol metodlarning o'ziga xos ta'rifi: Interfaol metodlar, o'quvchilarning o'zaro faoliyatini, muloqotini va ijodiy fikrlashini rivojlantirishga qaratilgan pedagogik usullardir [2.45-56.] Bu metodlar orqali o'quvchilar faqat o'qituvchidan ma'lumot olish bilan cheklanmay, balki o'z bilimlarini sinovdan o'tkazadilar, yangi fikrlar yaratadilar va birgalikda ishlash orqali ko'nikmalarni rivojlantirishga ega bo'ladilar.

«ILM-FAN FIDOYISI»

ILMIY-AMALIY KO'RIK TANLOVI

Adabiyotlar tahlili: Musiqa ta'limida interfaol metodlardan foydalanish masalasi bugungi kunda pedagogika va musiqa metodikasi yo'nalishlarida dolzarb mavzulardan biri hisoblanadi. Zamonaviy ta'lim tizimida o'quvchi shaxsiga yo'naltirilgan yondashuv ustuvor ahamiyat kasb etmoqda. Shu sababli musiqa darslarida interfaol metodlardan foydalanish o'quvchilarning musiqiy tafakkuri, ijodiy faoliyati va estetik didini rivojlantirishning muhim vositasi sifatida e'tirof etiladi.

Pedagog olimlardan M. Ochilov, N. Azizxo'jayeva, B. Farberman, S. Nishonova va boshqa tadqiqotchilar interfaol ta'lim metodlarining nazariy asoslarini keng yoritib berganlar. Ularning ilmiy ishlarida interfaol metodlarning asosiy maqsadi o'quvchini ta'lim jarayonining faol sub'ekti sifatida shakllantirish ekanligi ta'kidlanadi. Ayniqsa, "Aqliy hujum", "Klaster", "BBB", "Bahs-munozara", "Rol o'ynash", "Kichik guruhlarda ishlash" kabi metodlarning ta'lim samaradorligini oshirishdagi ahamiyati ko'rsatib o'tilgan. Musiqa ta'limi sohasida O. Ibrohimov, R. Abdullayev, A. Mansurov, D. Soatov kabi metodist olimlarning ilmiy ishlari alohida o'rin tutadi [3.28-30]. Ushbu tadqiqotlarda musiqa darslarida innovatsion va interfaol metodlardan foydalanish o'quvchilarning kuy va qo'shiqlarni ongli idrok etishi, ritmni his qilishi, ijodiy fikrlashi va jamoa bilan ishlash ko'nikmalarini rivojlantirishga xizmat qilishi yoritilgan.

Shuningdek, xorijiy pedagog olimlar J. Dewey, L. Vygotskiy, J. Piagetlarning ilmiy qarashlari ham interfaol ta'lim metodologiyasining shakllanishida muhim ahamiyat kasb etadi. Dewey ta'limni amaliy faoliyat bilan bog'lash zarurligini ta'kidlagan bo'lsa, Vygotskiy o'quvchilarning ijtimoiy hamkorlik asosida rivojlanishini asoslab bergan. Piaget esa bolaning mustaqil fikrlashi va faol o'rganishini asosiy pedagogik omil sifatida ko'rsatgan [6.89-94]. So'nggi yillarda olib borilgan ilmiy tadqiqotlarda musiqa ta'limida axborot-kommunikatsiya texnologiyalari bilan integratsiyalashgan interfaol metodlarning samaradorligi alohida qayd etilmoqda. Multimedia vositalari, audio-video materiallar, elektron darsliklar va virtual musiqa dasturlaridan foydalanish darslarning qiziqarli va samarali tashkil etilishiga yordam beradi.

Tadqiqot metodologiyasi: Ushbu maqolada obyektivlik, tizimli yondashuv, umumlashtirish kabi metodlardan foydalanildi. Tadqiqot ishimizda musiqa ta'limida interfaol metodlardan foydalanishning nazariy va amaliy jihatlarini o'rganishga qaratilgan ilmiy metodlardan foydalanildi.

1. Pedagogik kuzatuv metodi
2. Suhbat va so'rovnoma metodi
3. Pedagogik tajriba
4. Tahlil va umumlashtiruvchi metodlaridan foydalanildi.

«ILM-FAN FIDOYISI»

ILMIY-AMALIY KO'RIK TANLOVI

Tahlillar va natijalar: Musiqa ta'limida interfaol metodlarni qo'llash orqali o'quvchilarga musiqa haqida chuqurroq tushuncha berish, yanada ular orasida hamjihatlik va ijodiy muhit yaratish lozim. Umumta'lim maktablarida musiqa fanini o'qitish jarayonida interfaol metodlardan foydalanish hozirgi kunda ta'lim samaradorligini oshirishning eng muhim omillaridan biridir. Interfaol metodlar o'quvchilarni dars jarayonida faol ishtirok etishga, mustaqil fikrlash va ijodiy yondashishga o'rgatadi. Musiqa fani esa o'quvchilarning estetik didini shakllantiradi, ularni go'zallikni his qilishga, musiqiy madaniyatni egallashga yordam beradi. Interfaol metodlar (rolli o'yinlar, "Aqliy hujum", "Klaster", "Insert", "Bumerang", guruhli ishlar va boshqalar)ni musiqa darslarida qo'llash orqali o'quvchilarning musiqiy idroki, tinglash, ijro etish va tahlil qilish qobiliyatlari yanada rivojlantirishga yordam beradi. Bu esa ularning darslarga bo'lgan qiziqishini yanada kuchaytiradi, ijodkorligini va sahnada o'zini tutish madaniyatini rivojlantiradi[1.54-55].

Masalan, o'quvchilar guruhda yoki individual ravishda musiqa asarlarini ijro etishda interfaol metodlardan foydalanish orqali musiqa ko'nikmalarini rivojlantira oladi. Umumta'lim maktablarida musiqa fanida ishlatiladigan interfaol metodlar bir nechta turga bo'linadi:

1.O'quvchilar dars jarayonida guruhlar tashkil etib, birgalikda musiqiy asarlarni ijro etadilar. Bu metod musiqa fanida jamoaviy ishni rivojlantiradi, o'quvchilar orasida o'zaro hurmat va tushunishni mustahkamlashga juda katta yordam beradi.

Misol: Musiqiy orkestr yoki xor guruhlarini tashkil etish. Har bir o'quvchi o'zining roli va vazifasini bajarish orqali musiqa asarini birgalikda ijro etadi.

2.Musiqa madaniyati darsi jarayonida rolli o'yinlar o'quvchilarga turli musiqiy obrazlarni o'zlashtirishga, turli musiqiy vositalarni ishlatishga va musiqaning tuzilishini tushunishga yordam beradi.

3.Musiqa fanida interaktiv dasturlar yoki musiqa dasturlari yordamida o'quvchilar o'zlarini asarlarini yaratishda va yangi kompozitsiyalar yaratishda erkin bo'lishlari mumkin. Bu usul o'quvchilarda musiqiy ijodkorlikni, musiqiy fantaziyani rivojlantiradi.

Misol: Musiqiy dasturlardan foydalanib, o'quvchilarga o'z asarlarini yaratish yoki mavjud asarlarni o'zgartirish vazifalari berish orqali bajarish mumkin.

4.O'quvchilarga mustaqil ravishda musiqiy asarlarni tahlil qilish, yozish yoki ijro etish imkoniyati berish mumkin. Bu metod o'quvchilarning mustaqil fikrlashini, shaxsiy dunyoqarashini va ijodiy imkoniyatlarini rivojlantiradi.

Misol: O'quvchilarga yangi musiqa asarini yoki kompozitsiya yozish topshirig'ini berish, so'ngra ularni guruhda baham ko'rish mumkin. Bunday

«ILM-FAN FIDOYISI»

ILMIY-AMALIY KO'RIK TANLOVI

interfaol metodlar o'quvchilarni passiv kuzatuvchilardan faol ishtirokchilarga aylantirishi mumkin, bu esa ularning ta'lim jarayonida yanada ko'proq ishtirok etishlariga yordam beradi[4.124-128].

Interfaol metodlar o'quvchilarning diqqatini jalb qiladi, ularning musiqa faniga bo'lgan qiziqishini oshiradi, o'quvchilar musiqa fanining turli jihatlarini amaliyotda o'rganadilar, bu esa ularning musiqiy bilim va ko'nikmalarini rivojlantiradi. Bu metodlardan tashqari guruhli faoliyat orqali o'quvchilar o'zaro muloqot qilishni, jamoaviy ishlarni tashkil etishni va fikrlarni baham ko'rishni o'rganadilar.

Musiqa ta'limi amaliyotida mavjud bo'lgan bazi bir misollarni keltirib o'tamiz:

1:Musiqa darslarida o'quvchilar birgalikda musiqiy atamlarni tahlil qiladilar va ijodiy tarzda yangi musiqiy asarlarni yaratishga harakat qiladilar. Shu bilan birgalikda o'quvchilar musiqa asarlarining tarixi haqida ham ma'lumotga ega bo'ladi.

2:O'quvchilar musiqa asarlarini ijro etish jarayonida rolli o'yinlar orqali bir-birlari bilan birgalikda o'zaro aloqada bo'lib, musiqiy o'qish, tinglash va ifodalash ko'nikmalarini rivojlantirishlari mumkin.

3:Xor ijrosi o'quvchilarni musiqaning ahamiyatli qismlarini o'zaro muhokama qilishni o'rgatadi va bir-biriga yordam berishga undaydi.

Shuningdek, interfaol yondashuv o'quvchilar o'rtasida hamkorlikni mustahkamlaydi, ular o'z fikrlarini erkin ifoda etishni, bir-birini tinglashni va hurmat qilishni o'rganadilar. Bunday sharoitda o'qituvchi nafaqat bilim manbai bo'lib qolmay balki yo'naltiruvchi va tashkilotchi rolini bajaradi[5. 244-248}.

Xulosa: Musiqa fanini o'qitishda interfaol metodlardan samarali foydalanish: -o'quvchilarning musiqiy bilim va ko'nikmalarini chuqurlashtiradi; -dars jarayonining qiziqarli va ijodiy o'tishini ta'minlaydi; -musiqa orqali tarbiyaviy maqsadlarni amalga oshiradi; -o'quvchilarning estetik dunyoqarashi va madaniyatini rivojlantiradi.Shu sababli, musiqa o'qituvchilari o'z pedagogik faoliyatlarida zamonaviy, interfaol yondashuvlarni keng qo'llashlari, ta'lim jarayonida raqamli texnologiyalar, interaktiv vositalar va ijodiy mashg'ulotlardan foydalanishlari maqsadga muvofiqdir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1.G'ulomov I. Musiqa ta'limi: nazariya va amaliyoti. – Toshkent: Fan va texnologiya nashriyoti. 2012. – B.54-55.

2.Kamalova N. Interfaol o'qitish metodlari va ularning ta'lim jarayonidagi ahamiyati. –Toshkent: O'qituvchi nashriyoti. 2015. – B.45-56.

«ILM-FAN FIDOYISI»

ILMIY-AMALIY KO'RIK TANLOVI

3. Xolmatova M. Musiqa ta'limi jarayonida innovatsion yondashuvlar.
– Toshkent: “Yoshlar nashriyoti”. 2018. – B.28-30.
4. Shodmonov A., Karimova Z. Interfaol metodlar: nazariya va amaliyot.
– Toshkent: TDPU nashriyoti. 2019. – B.124-128.
5. Qurbonova D. Musiqa fanida interfaol metodlardan samarali foydalanish yo‘llari. “Pedagogik mahorat” jurnali, №4. 2021. – B.244-248.
6. PIAJE (Piaget) Jan. “Bolaning nutki va tafakkuri” asari, 1923. – B.89-94.